

CRITERIS MEDIEVALS PER A L'ESTUDI COMARCAL: EL CAS DE LA SELVA A TRAVÉS DE LES ENQUESTES EPISCOPALS*

Christian Guilleré

El meu plantejament serà breu. Què era la Selva a la fi de l'edat mitjana? Posseïa una unitat política o administrativa? Aquest plantejament se situarà deliberadament en el camp de la geografia històrica, tema de reflexió ric i fecund, des dels treballs de Pau Vila¹ fins als portats a terme recentment per la Generalitat de Catalunya sobre el problema comarcal².

Què és el que dóna unitat a la Selva? Quins criteris i de quins tipus de fons disposem per aquest tipus d'estudi, aplicat a la Selva? Em limitaré a presentar els elements dels quals tinc coneixement pel període final de l'edat mitjana.

Geografia administrativa actual i realitats medievals

Observant els límits actuals de la diòcesi, de la comarca i de la província de Girona hom s'adona que cap d'aquets límits traslladats sobre un mapa coincideix. El límit diocesà, modificat el 1953³, s'aparta dels límits medievals. La província de Girona s'apropia d'alguns municipis de la diòcesi de Vic (Viladrau, Susqueda, Sant Hilari Sacalm,...). L'antiga demarcació ardiaconal és la base territorial de tres comarques: al sud, engloba la zona nord de la comarca del Maresme; al centre, la comarca de la Selva retroba els límits de l'antic ardiaconat, sobreeixint cap a l'oest la diòcesi de Vic (Susqueda, Osor i Sant Hilari) i cap al nord, sobre l'antiga demarcació ardiaconal de Girona (Amer i la seva vall). Finalment, l'actual comarca del Gironès separa pel llarg la part nord/nord-est de l'antic ardiaconat de la Selva⁴. La complexitat és doncs evident en aquesta cartografia. A l'edat mitjana, en canvi, els problemes semblen més simples.

* Traducció d'Isidre Prades

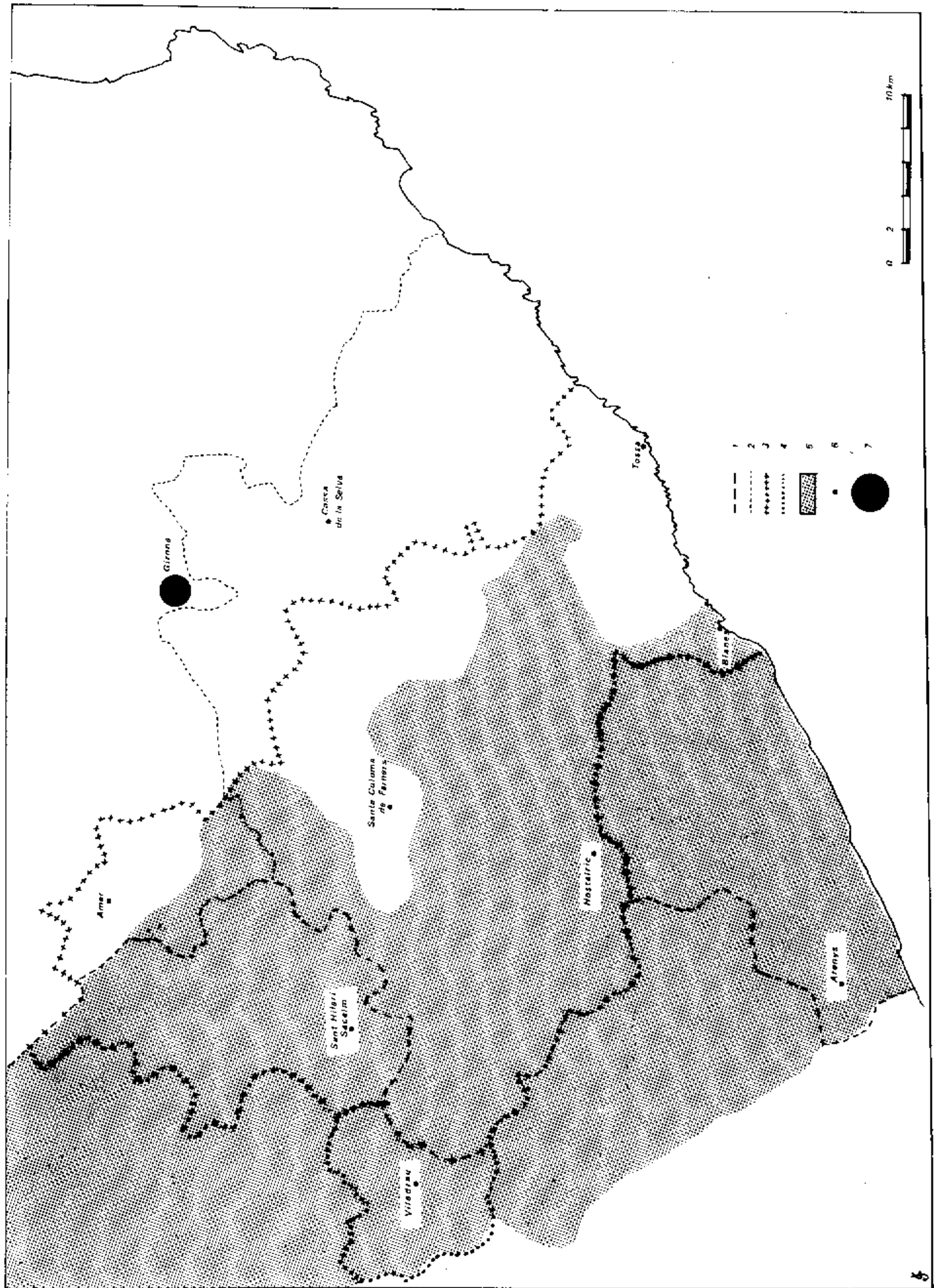

Fig 1: Geografia històrica de la Selva.

1. Límits medievals del Bisbat de Girona. 2. Límits medievals de l'ardiaconat de la Selva. 3. Límits actuals de la comarca de la Selva. 4. Límits actuals de la província de Girona. 5. Dominis de la Casa de Cabrera. 6. Parròquies. 7. Seu episcopal.

La divisió administrativa medieval catalana és la vegueria. La de Girona abraça en part la Selva⁵. Però, políticament, la Selva es troba repartida sota diferents dominis dels quals les enquestes fiscals –els fogatges reials– ens assenyalen les cases abonades, com la dels Cabrera⁶, que en té la senyoria sobre la part meridional. O encara, la família dels Montcada, que compraren al rei la vila de Llagostera al voltant de 1320, les terres dels quals s'erigiren més endavant en baronia⁷. Compresa entre la vegueria de Girona i els dominis de la casa Cabrera, la Selva no presenta, doncs, cap tipus d'unitat política o administrativa (civil, s'entén).

Aquesta absència de tradició es pot deure a una revalorització relativament recent d'aquesta zona, –per oposició als Pirineus, zona de refugi–, sense cap centre urbà coaligador (com ara Besalú, Castelló d'Empúries o Girona)⁸.

Es pot, d'altra banda, mesurar la reculada de la influència reial a la part sud de la Vegueria de Girona (que correspon a la Selva) gràcies a les enquestes de Martí l'Humà que tenien precisament per objectiu recuperar les jurisdiccions alienades⁹. Hom hi troba el mateix mapa dels fogatges. De fet, aquests fons civils es mostren insuficients per copsar la realitat de la Selva medieval. Hem de tornar cap a les fons religioses i, d'entre elles, en primer lloc, les enquestes episcopals¹⁰.

Les enquestes medievals

Les seves característiques, que anem a descriure, ens interessen menys que el marc geogràfic de les enquestes, l'ardiaconat. La diòcesi de Girona es trobava en efecte dividida després del segle XI en quatre ardiaconats: Girona, Empúries, Besalú i la Selva. Al voltant de 68 parròquies, d'una mitjana de 18 km² cadascuna¹¹, formaven l'ardiaconat que cobria la plana de la Selva recolçada sobre els contraforts del Montseny, la serralada pre-litoral i les Gavarres¹².

Les fons estan representades per les visites pastorals, efectuades en el marc diocesà (de vegades també ardiaconal) i per les detallades i pacients enquestes sobre els possessors del delme o delmadors.

a) les visites pastorals

Les visites pastorals de la diòcesi han estat objecte d'un article recentment aparegut¹³. L'ardiaconat de la Selva fou visitat, al llarg dels segles XIV i XV, al voltant de 24 vegades (això és, cada vuit anys per terme mig¹). Aquestes visites són més precises al segle XV que al segle XIV, redacten veritables inventaris d'acord amb un qüestionari relatiu a la pietat i la moralitat dels clergues i laics, així com sobre els aspectes més materials, l'estat de les esglésies, el valor dels beneficis i, de vegades, la mateixa renda dels delmes¹⁵.

b) les enquestes sobre els delmes

Aquestes enquestes no ens aparten del nostre tema en la mesura que ens

permeten conèixer en un moment determinat l'estat dels que recapten el delme en el marc de les parròquies i, més enllà, ens ofereixen una visió global del conjunt de l'ardiaconat de la Selva.

El Capbreu dels delmes, que estudiem aquí, fou redactat el 1362 i preparat mitjançant enquestes prèvies durant mig segle ben bo. Una primera resposta aparegué dins la gran enquesta que seguí als concilis de Tarragona de finals del segle XIII¹⁶ i portada a terme entre 1315 i 1319 pel notari episcopal i capellà de la Bisbal, Pere Capmany¹⁷. D'aquest intens treball n'és testimoni la sèrie A de l'Arxiu Diocesà de Girona on estan classificades alfabèticament les parròquies i transcrites fidelment les informacions sobre els delmadors. Els bisbes de l'època consideraven aleshores els delmes com a béns feudals¹⁸.

Arriba al 1362 la redacció del llibre Verd (ADG) que n'és l'acabament, feta per Guillem Bernat de Perlis, clergue de la Seu. La presentació és polida, amb un índex de parròquies classificades per ardiaconats. De la visita de quasi totes les parròquies de la diòcesi i dels interrogatoris dels clergues, *batlles* i *arrendadors* de delmes, en tregué una ressenya dels delmes feta així: a dalt de la pàgina el nom de l'ardiaconat, en columna la pertanyença laica o religiosa del delme, en el centre el detall i la descripció dels delmes parròquia per parròquia, i al capdavant un marge. Pocs afegits, fet que denota que l'enquesta fou seriosa i referències a altres enquestes precedents (particularment a la de Pere Capmany)¹⁹. En el cas de la Selva, aquest procés de control iniciat a començaments de segle es trobava pràcticament acabat.

Alguns resultats globals

Quins són els principals resultats? En apèndix presentem els resultats parròquia per parròquia. El que es pot afirmar és que el delme projectat inicialment per ésser repartit entre el bisbe, el rector de la parròquia i l'obra –tot i que no cal oblidar les alienacions del període feudal– presenta tot una altra imatge²⁰. Efectivament, s'accentua en la segona meitat del segle XVI una tendència a recomprar delmes laics per part de les institucions eclesiàstiques²¹. Però es pot afirmar també que en el conjunt de l'ardiaconat, l'església posseeix ella sola –o repartit entre diferents institucions– els delmes del 36,5% de les parròquies de la Selva. Els comparteix amb els laics al 54% de les parròquies i els lliura al 9,5% de les parròquies. És interessant d'anotar que malgrat tot els rectors de les parròquies posseeixen una part del delme, rarament el conjunt, al 57% de les parròquies.

Quines institucions eclesiàstiques i quins laics són els que recapten el delme? Aquests aspectes apareixen detallats en l'apèndix. Apuntem en les files de l'església, els oficis de la catedral (*pabordias*, xantre, clergues beneficiaris)²², els de la col·legiata de Sant Feliu²³, la priora de Sant Daniel²⁴, l'abat de Sant Pere de Galligants²⁵, Sant Martí Sacosta i els monestirs i priorats de l'ardiaconat que s'han forjat una zona d'influència (Sant Feliu de Guíxols, Breda...) ²⁶, i finalment, els rectors, sagristans o diaques que han rebut les ordres majors, de la parròquia.

D'entre els laics, el vescomte de Cabrera, la família de Montcada, alguns petits nobles (Grions, Pineda...) ²⁷ i alguns pagesos rics, posseïxen tot o part del delme parroquial. No cal oblidar els ciutadans gironins, entre els quals algunes famílies patrícies (Adrover, Sant Celoni) reben una part del delme a canvi d'un cens recognitiu a favor del bisbe ²⁸.

Només en la meitat dels casos coneixem el valor del delme. És l'única feblesa del document. Es fa difícil doncs establir una valoració de conjunt sobre la Selva, tanmateix es pot intentar avaluar la renda global d'aquest tipus de renda senyorial per tot l'ardiaconat. De les 34 parròquies que coneixem l'estimació del delme, el total s'eleva a 1947 lliures. El mapa elaborat a partir d'aquestes dades, forçosament incomplertes, mostra que els delmes més forts se situen en les zones de la plana, i especialment al llarg del gran eix de comunicació de Girona a Sant Feliu de Guíxols. Sabem, per altra banda, que aquesta ruta es desenvolupà al voltant de 1325 i que Sant Feliu de Guíxols esdevingué carrer de Girona el 1351 ²⁹. A més, en aquesta zona de la Selva, les parròquies tenen la superfície més gran: anotem els casos de Llagostera que rendeix més de 150 lliures a l'any, i Santa Cristina d'Aro, al voltant de les 120 lliures ³⁰.

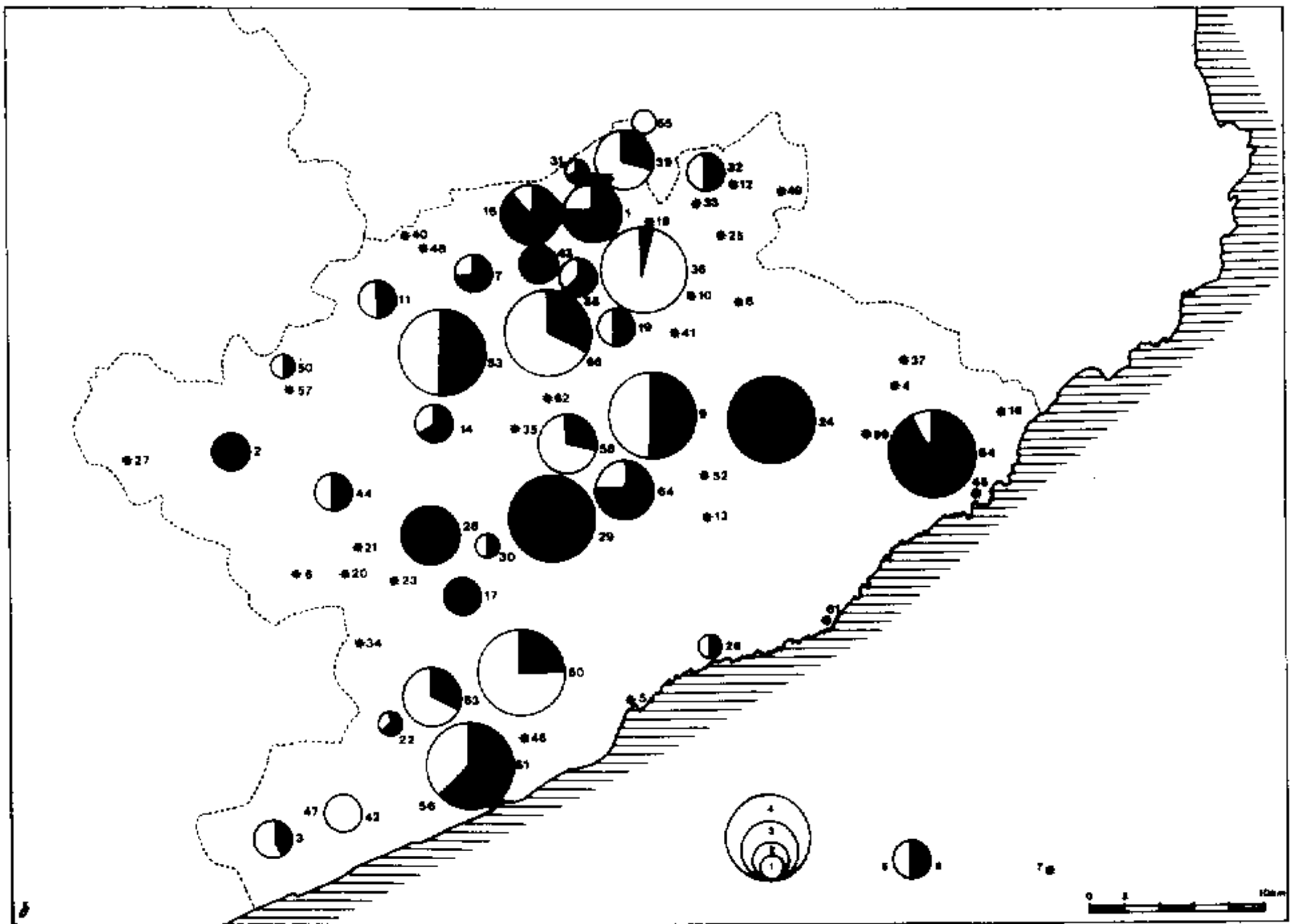

Fig. 2: Renda dels delmes de l'ardiaconat de la Selva.
 1: < 25 lliures. 2: De 25 a 49 ll. 3: De 50 a 99 ll. 4: > 100 ll.
 5: Delmes rebuts per l'església. 6: delmes rebuts pels laics.
 7: Estimació del delme no coneguda.

Al contrari, les parròquies de la zona muntanyosa, situades sobretot a l'oest, rendeixen poc, fet que no ens hauria d'estranyar. Així, a Sant Miquel de Cladells es reconeix un delme de 12 lliures, dividit a la meitat entre el seu rector i el *miles* Bertrand de Farners³¹. Aquesta zona ha patit les conseqüències de la peste, i el fenomen dels *masos rònecs* és la trista conseqüència³².

Apuntem també que en les parròquies litorals, porcions importants de delme provenen del peix: a Sant Pere i Santa Maria de Pineda, prop de 180 lliures³³.

Tipologia dels delmes: que en principi recaiguin sobre els grans i el vi (delmes anomenats majors) no és pas sorprenent. La resta es compon de llegums, fruites, llana, carnatge (carn), lli i cànem, en alguns casos el *rodor*, planta que serveix per a treballar el cuir³⁴ i el peix. Ara bé, el segle XIV és un període de gestació: el delme del peix figura a Palafolls i a Sant Pere i Santa Maria de Pineda³⁵. El delme de l'estany de Sils, anotem-ho, era recaptat pels Cabrera. Coneguent les exportacions del port de Sant Feliu de Guíxols a la mateixa època³⁶, no cal sorprendre's de la importància dels grans i del vi, ni d'una explotació més sistemàtica de la mar³⁷.

El total conegut de la sostracció senyorial del delme s'aproxima a les dues mil lliures, que sobre 34 parròquies en resulta una mitjana al voltant de les 60 lliures per parròquia. Sobre 68 parròquies, la sostracció que es podria esperar s'eleva a 4.000 lliures, això és, més de 80.000 sous. Aquesta xifra representa quatre vegades més que els ingressos coneguts pel 1376-1377 de la Pia Almoina, institució caritativa gironina³⁸. Per comparar-ho amb les finances de la ciutat de Girona, disposem d'un exercici quasi contemporani: al 1355, els clavaris de la ciutat anoten uns ingressos de 1794 lliures 9 sous i 9 diners de tern i les *imposicions* han reportat 8288 lliures 15 sous i 8 diners³⁹. Així que la sostracció del delme significa prop del 40% dels ingressos totals de la ciutat de Girona per l'any 1355. No es tracta doncs d'una xifra despreciable. Tenint en compte que una part important és recaptada pel clergat diocesà, que viu a Girona, es pot creure que una cinquena part pel cap baix pertoca als diferents dignataris de la Seu, de Sant Feliu o de Sant Martí Sacosta⁴⁰. Cal però utilitzar aquestes xifres amb gran prudència, encara que no sigui inútil conèixer aquestes magnituds.

Tot i que m'he allargat una mica amb els resultats d'aquesta enquesta, no m'oblido per contra del meu propòsit inicial. Em sembla que a l'edat mitjana, la realitat històrica de la futura comarca la dona l'església, a través d'aquestes continuades enquestes (visites, delmes...) més que cap altra institució (reialesa, noblesa). Els Cabrera dominen un immens territori del qual la Selva no representa més que la façana marítima. Hi hauria aquí, potser una línia de recerca, en tot cas un criteri per tenir en compte –en aquests límits ardiaconals– per un estudi de la realitat comarcal, tan viva avui.

NOTES

1. Cf. els articles de Pau Vila, reunits dins *La divisió territorial de Catalunya. Selecció d'escrits de geografia*. Barcelona, 1979, que evoquen la història de les divisions territorials, el problema comarcal, la divisió de 1936, i estudien una comarca, el Vallès. No caldria tampoc oblidar a Josep Iglésies Fort, *La realitat comarcal de Catalunya*, Barcelona 1967.

2. Penso en *La divisió territorial. Estudis i projectes. Nomenclator de Municipis*, Barcelona 1933, 2 vol. (textos i mapes), reprès i posat al dia sota els auspicis de la Generalitat de Catalunya.

3. Cf. Pelayo Negre Pastell. La diòcesis de Gerona: su importancia histórica, in *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses (AIEG)* XII (1958), p. 359-362.

4. Es tracta dels *municipis* d'Estanyol, Salt, Santa Eugènia, Vilablareix, Aiguaviva, Quart, Palol d'Onyar, Castellar de la Selva, Sant Mateu de Montnegre, Fornells, Llambilles, Campllong, Sant Andreu Salou, Cassà de la Selva, Llagostera i Panedes (veïnat). Els *municipis* de Romanyà de la Selva, Bell-lloc, Santa Cristina d'Aro, Fenals, Solius, Palamós i Sant Feliu de Guíxols formen part avui dia de la comarca del Baix Empordà.

5. Sobre aquest tema, cf. Pau Vila, *op. cit.*, p. 37-40. Però també amb una òptica més històrica, Antoni Aragó i Maria Mercè Costa, «Fonts per a la demarcació territorial de les vegueries de Besalú i Camprodon (segles XIII-XIV)», in *Amics de Besalú, I, Assembla d'Estudis del seu Comtat*, 1968, p. 81-90, i Maria Mercè Costa, «Assaig cartogràfic sobre la Catalunya de Jaume I», in *X Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, Saragossa, 1976 (Saragossa, s.d.), p. 469-470 i 473-477, per la vegueria de Girona.

6. Sobre els Cabrera, cf. Antoni Pladevall i Font, *El comtat d'Osona a mig segle XIV. Origen i extensió del Comtat d'Osona creat pel rei Pere III a favor de Bernat III de Cabrera, el 1r de març de 1356*, Barcelona, 1972. Per l'evolució de la família Cabrera ens serveix d'orientació Santiago Sobrequés Vidal, *Els Barons de Catalunya*, Barcelona, 1970, 3a ed., p. 163-182. Sobre les cases abonades, cf. J. Iglésies Fort, «El Fogatge de 1365-1370», in *Memoria de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. XXIV (1962), p. 280.

7. Cf. S. Sobrequés Vidal, *op. cit.*, p. 240 ss. La compra de Cassà de la Selva i la Llagostera tingué lloc el 30 de març de 1324. L'erecció en baronia dels Montcada de 1375.

8. Girona i Besalú es dividiren l'antiga vegueria. Castelló d'Empúries, capital de comtat d'Empúries, jugà un paper important sobre la regió que dominava i s'oposà sovint a Girona. Hostalric ha tingut una importància menor, tot i que fou la capital del vescomtat de Cabrera.

9. Cf. Maria-Teresa Ferrer i Mallol, «El Patrimoni reial en els estats catalano-aragonesos (fi segle XIV)», in *Anuario de Estudios Medievales*, 7 (1970-1971), p. 351-491: cf. particularment, el mapa entre les pàgines 448-449.

10. Aquests factors no són pràcticament tinguts en compte com a paràmetres de la contrucció comarcal en els estudis de Pau Vila i de la Generalitat.

11. cf. Josep Maria Pons i Guri, «Nomenclatores de la Diòcesis Gerundense en el siglo XIV», in *A.I.E.G.*, XVII (1964-1965), p. 5-77.

12. Pierre Deffontaines, *La Méditerranée catalane*. París. 1975, p. 41-43.

13. Christian Guilleré, «Les Visites pastorales en Tarraconaise à la fin du Moyen Age (XIV-XVe s.). L'exemple du diocèse de Gérone», in *Mélanges de la Casa de Velázquez*, XIX-1 i 2 (1983), p. 125-167 i el plànol de la diòcesi.

14. *Ibid.*, p. 140

15. Sobretot a partir de la segona meitat del segle XIV: *ibid.*, p. 143.

16. J. M. Pons i Guri, «Constitucions conciliars Tarraconenses (1229 a 1330)» in *Analecta Sacra Tarraconensia*, XLVII (1974): p. 65-128, i XLVIII (1975), p. 241, 363.

17. A.D.G., Serie D, n.º 153. Vegeu també una part del Catulari dit de Carlemany (cf. Joaquim Botet i Sisó, *Index Cronològich del Cartoral de la Curia eclesiàstica de Gerona anomenat de «Carlo Magno»*. Barcelona, 1905, n.º 412 a 508 solament pel segle XIV).

18. S'assenyala en el cas de la parròquia de Martorell que un tal Pere Torroella rebia la meitat del delme per valor de 10 lliures «*et tenetur in feudum pro domino vicecomite de Capreria*,

et ipse pro domino episcopo, ut patet per instrumentum factum in posse Petri Campmany, notarii domini episcopi» (...) (A.D.G., Serie A, Llibre Verd, fol. 135 v); altre exemple de subinfeudació el del quart del delme d'Aiguaviva: «*item, Franciscus Adriverii, jurisperitus Gerunde, recipint unam quartam partem totius predictae decime (...) et quam tenet in feudum pro Bertrando de Villanova de Baschanone, et ipse pro Raimundo Xatmaril de Meridiano, et ipse Raimundus pro viscecomite de Capraria, et ipse viscecomes pro domino episcopo»* (Ibid., fol. 157 v).

19. Una referència a Pere Capmany apareix en la nota precedent. Cal pensar que per altra banda es fa menció en el llibre de delmes de Pere Capmany (A.D.G., serie D, n.º 153): «*quam partem tenet inmediate pro domino episcopo ut patet per instrumentum receptis in notis decimatum, factis III nonas marcii anno Domini M.CCC.XV.*» (1316). (A.D.G., serie A, llibre Verd, fol. 139 v).

20. Des d'un punt de vista general, cf. Jacques Gaudemet, *Le gouvernement de l'Eglise a l'èpoque classique*. Paris, 1979, p. 272-274.

21. Exemple de rescat del delme per una institució eclesiàstica: el *domer* de la parròquia de Castellar de la Selva recomprà a l'hereu de Francesc Simon, notari de Girona, la seva part (A.D.G., Sèrie A, Llibre Verd, fol. 125 v). Altres exemples de la política d'adquisició de rendes i particularment dels delmes provenen de la Pia Almoïna: cf. C. Guilleré, «Une institution charitable face aux malheurs de temps: la Pia Almoïna de Gérone (1347-1380)», in *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval. Volumen misceláneo de Estudios y Documentos*, C.S.I.C., Barcelona, 1981-1982, p. 324 nota 70...

22. Per la Seu, trobem els ostentors dels altars (A.D.G., sèrie A, llibre Verd, fol. 157 r, 158 r), els *pabordes* d'Aro, de Cassà, de novembre, de desembre, la Pia Almoïna, el *precentor major i medius*, l'ardiaca de la Selva (a Salitja), el Ferial ...Cf. els annexes.

23. Per Sant Feliu, anotem la *pabordia* de Mieres, la de Sant Feliu.

24. La priora de Sant Daniel rep la meitat dels delmes a Sant Andreu Salou, la quarta part a Franciac, la quarta part dels delmes majors a Caldes de Malavella.

25. L'abat de Sant Pere de Galligants rep la meitat dels delmes a Sant Andreu Salou.

26. Pertanyen al monestir de Sant Feliu de Guíxols els delmes de Sant Feliu mateix, de Fenals d'Aro i en part de Santa Cristina d'Aro. L'abat de Breda rep la totalitat dels delmes de la parròquia de Breda, de Gaserans i els dos terços a Reminyò. Podem citar també els priorats de Sant Pere Cercada, de Santa Maria de Rocarossa i de Sant Pol de Mar.

27. Els Cabrera i els Montcada pertanyien als Barons de Catalunya (cf. S. Sobrequés Vidal, *op. cit.*, p. 163-182 i 240 sq). Al contrari, s'endevinen entre els delmadors laics una petita noblesa els quals poden eixamplar els exemples proporcionats per S. Sobrequés Vidal, «La Noblesa catalana en el siglo XIV», in *A.E.M.*, 7 (1970-1971), p. 513-529.

28. Francesc Adrover, jurista, té una part del delme d'Aiguaviva, Bernat Serra de Vilobí d'Onyar, Francesc Sant Celoni una sisena i mitja part de Santa Coloma de Farners, Pere Net dos sisenes parts d'Estanyol, la família Sampsó una quarta part a Sant Dalmai. Podem afirmar que aquestes parts dels delmes es remonten sovint al període feudal, cf. Pierre Bomassie, *la Catalogne du Xe à la fin de XIe siècle. Croissance et mutation d'une société*. Toulouse 1976, II, p. 602-603.

29. A.H.M.G., XVIII, llibre Vermell, fol. 2v-3r, per la recapta d'una imposició sobre el tràfec entre Girona i Sant Feliu de Guíxols; *ibid.*, llibre Verd, fol. 60r per l'afiliació de Sant Feliu de Guíxols com a *carrer* de Girona.

30. A.D.G., sèrie A, llibre Verd, fol. 128r-v (Llagostera) i 126-127r (Santa Cristina d'Aro).

31. *Ibid.*, fol. 148r.

32. Sobre aquest tema, cf. Pierre Vilar, *La Catalogne dans l'Espagne moderne*. Paris 1962, I, p. 464-471.

33. A.D.G. sèrie A, llibre Verd, fol. 142v-143r.

34. Miguel Gual Camarena. Vocabulario del comercio medieval, Tarragona, 1968, p. 402-403. Sabem, per altra banda que l'artesanía del cuir es trobava molt desenvolupada a Girona en aquesta època (C. Guilleré, *Diner, Poder i Societat a la Girona del segle XIV*, Girona, 1984, p. 44-45-143 i sq.).

35. El problema fou plantejat en el cas de Sant Feliu de Guíxols, cf. Eduardo González Hurtebise, *Bosquejo histórico de la villa de San Feliu de Guixols*, Barcelona, 1905, p. 119-120. Nombrosos acords sobre l'explotació del mar es decidiren en el segle XIV.

36. Tenim en preparació un estudi sobre el moviment del port de Sant Feliu de Guíxols que confirma les apreciacions generals fetes a propòsit dels delmes majors.

37. Cf. Mario Zucchitello, «El comerç marítim de Tossa a través del port Barceloní (1357-1553)», in *Quaderns d'estudis Tossencs*, 2 (1983), p. 105-107.

38. C. Guilleré, loc. cit., p. 324.

39. A.H.M.G., I, l.l. n.º 2, fol. 155v-156r i 157r.

40. I no es tracta més que d'un dels quatre ardiaconats, que no és el més ric de la diòcesi de Girona. Les rendes d'aquests dignataris comprenen els delmes citats així com altres censos. Es comprèn aleshores que es tracti de la clientela privilegiada dels oficis artístics. Cf. Pere Freixas i Camps, *L'Art Gòtic a Girona, segles XIII-XV*, Girona 1983.

Parròquies de la Selva:

1. Aiguaviva. 2. Arbúcies. 3. Arenys. 4. Bell-lloc. 5. Blanes. 6. Breda. 7. Brunyola. 8. Cassà de la Selva. 9. Caldes de Malavella. 10. Campllong. 11. Castanyet. 12. Castellar de la Selva. 13. Caulès de Vidreres. 14. L'Esparra. 15. Estanyol. 16. Fenals d'Aro. 17. Fogars de Tordera. 18. Fornells. 19. Franciac. 20. Gaserans. 21. Grions. 22. Horsavinyà. 23. Hostalric. 24. Llagostera. 25. Llambilles. 26. Lloret. 27. Lliors. 28. Maçanes. 29. Maçanet de la Selva. 30. Martorell de la Selva. 31. Montfullà. 32. Palol d'Onyar. 33. Quart d'Onyar. 34. Reminyó. 35. Riudarenes. 36. Riudellots de la Selva. 37. Romanyà de la Selva. 38. Salitjà. 39. Salt. 40. Sant Amanç. 41. Sant Andreu Salou. 42. Sant Cebrià de Vallalta. 43. Sant Dalmai. 44. Sant Feliu de Buixalleu. 45. Sant Feliu de Guíxols. 46. Sant Genís de Palafolls. 47. Sant Iscle de Vallalta. 48. Sant Martí Sapresa. 49. Sant Mateu de Montnegre. 50. Sant Miquel de Cladells. 51. Sant Pere de Pineda. 52. Santa Ceclina. 53. Santa Coloma de Farners. 54. Santa Cristina d'Aro. 55. Santa Eugènia. 56. Santa Maria de Pineda. 57. Sauleda. 58. Sils. 59. Solius. 60. Tordera. 61. Tossa. 62. Vallcanera. 63. Vallmanya. 64. Vidreres. 65. Vilablareix. 66. Vilobí d'Onyar.

N.B. L'estimació dels delmes de Panedes està compresa dins de Llagostera. La de Sant Pere Cercada és desconeguda.

ANNEX 1

REPARTIMENT DEL DELME EN LES PARRÒQUIES DE L'ARDIACONAT
SEGONS EL LLIBRE VERD DE L'ADG

Referència	Parròquia	Delmador Eclesiàstic	Delmador Laic	Estimació
157r-158r	1 AIGUAVIVA	1/4: dos ostentors d'altars de la <i>seu</i> de Girona.	3/4: F. Adrover, Bertrand Vilanova, Ramon Juya,... Romagercs	80 l
147r-v	2 ARBÚCIES		1/2: un senyor de Blancs 1/2: En Dosrius	40 l
144r-v	3 ARENYS	3/9: rector de Blanes 1/9: diaca 1/9: capellà	2/9: Guillem Camos 2/9: Ramon Manola	45 l
127v	4 BELL-LLOC	1/2: paborde d'Aro (seu) 1/2: rector		?
138v-139r	5 BLANES	1/3: ostentor de l'altar de la capella del castell	2/3: senyor de Blancs	?
146v	6 BREDÀ	tot a l'abat de Breda		?
152r-v	7 BRUNYOLA (1)	1/4: ostentor de l'altar del monestir de Breda	3/4: hereu de Pere Vilademy i muller de Ramon Port	40 l
125v-162r	8 CASSÀ de la SELVA (2)	tot pel paborde de Cassà de la seu de Girona		?
130r-132r	9 CALDES DE MALAVELLA (3)	1/4: Pia Almoina de Girona 1/4: Prieure de Sant Daniel	1/4: Gasto de Montcada 1/4: Galcerand Parele	100 l
133r	10 CAMPLLONG	1/2: precentor major (seu) 1/2: precentor mitjà (seu)		?

Referència	Parròquia	Delmador Eclesiàstic	Delmador Laic	Estimació
151v-152r	11 CASTANYET	1/2: rector de Castanyet	1/2: Guillem Orta	26 l
125v	12 CASTELLAR de la SELVA	tot pel domer		?
137v-138r	13 CAULES DE VIDRERES (4)	rector i ostentor de l'altar	senyor de Sant Iscle Galcerand de Parella	?
148v-149r	14 L'ESPARRA	1/3: rector i diaca	1/3: Ramon Cassa 1/3: Joan Montcorb	30 l
156v-157r	15 L'ESTANYOL	1/6: Pia Almoïna de Girona	2/6: Pere Net 3/6: Berenguer Pabia	50 l
126v	16 FENALS D'ARO	tòt per l'abat de Sant Feliu de Guíxols		?
140r-v	17 FOGARS de TORDERA (5)		tot pel vescomte de Cabrera	40 l
133v-134r	18 FORNELLS	tot pel Feriale de la seu		?
132-133r	19 FRANCIAC	1/4: priorat de Sant Daniel 1/4: Pia Almoïna de Girona	1/4: Saura de Orreo 1/4: Galcerand de Parela	40 l
146r	20 CASERANS	tot per l'abat de Breda		?
143v-144r	21 GRIONS	1/3: rector i diaca	2/3: senyor de Grions	?
145r	22 HORSAVINYA	1/3: capellà	2/3: Guillem Camos	18 l
128r-129r	23 HOSTALRIC	1/3: rector i diaca	2/3: senyor de Girona	?
125r-v	24 LLAGOSTERA (6)		Gasto de Montcada	150 l

Referència	Parròquia	Delmador Eclesiàstic	Delmador Laic	Estimació
138r-v	25 LLAMBILLES	tot pel sagristà major de la seu		?
147v	26 LLORET de MAR (7)	part: rector	part: Francesca vídua de Guillem Sarria	18 l
147v	27 LLIORS (cf. ARBÚCIES)			
145v-146r	28 MAÇANES		1/2: Asbert Sa Trilla 1/2: Ramon Marahim	60 l
135v-137r	29 MAÇANET de la SELVA (8)		3/4: vescomte de Cabrera 1/4: Asbert Sa Trilla i Ros de Pineda	122 l
135r-v	30 MARTORELL de la SELVA	1/2: rector i diaca	1/2: Pere Torroella	20 l
158r-v	31 MONTFULLÀ	1/3: capellà	2/3: Berenguer Pabia	15 l
124r-v	32 PALOL D'ONYAR	1/2: paborde de juny de Sant Feliu de Girona	1/2: senyor del castell de Palol d'Onyar	30 l
124v	33 QUART D'ONYAR	tot per la pabordia de Mieres de Sant Feliu		?
145r	34 REMINYO	2/3: abat de Breda 1/3: rector		?
149r-150r	35 RIUDARENES (9)			?
133v-134r	36 RIUDELLOTS de la SELVA	5/9: precentor de la seu 3/9: Pia Almoina de Girona	1/9: Bertrand Vilanova	135 l

Referència	Parròquia	Delmador Eclesiàstic	Delmador Laic	Estimació
126v	37 ROMANYÀ de la SELVA	tot pel capellà		?
156r-v	38 SALITJA	1/3: ardiaca de la Selva	1/3: hospital nou de Girona 1/3: Pere Vilademany	45 l
158v-160v	39 SALT (10)	2/3: Pia Almoina de Girona	1/3: esposa de Berenguer Vilaleon	60 l
153v	40 SANT AMANC	1/2: paborde de desembre de la seu 1/2: sagristà		?
135r-v	41 SANT ANDREU SALOU	1/2: abat de Sant Pere de Galligants 1/2: priorat de Sant Daniel		?
143v	42 SANT CEBRIÀ i SANT ISCLE 47 de VALLALTA	2/3: paborde de novembre de la seu 1/3: rector		38 l
154r	43 SANT DALMAI		3/4: Pere Vilademy 1/4: ...Sampso	40 l
146v-147r	44 SANT FELIU de BUIXALLEU (11)	part al rector	part Bernat Monserich i Bernat de Orreo	45 l
127v	45 SANT FELIU de GUÍXOLS	tot per l'abbé		?
141r-142r	46 SANT GENÍS de PALAFOLLS	2/9: priorat de Rocarossa 3/9: capellà	4/9: senyor del castell de Palafolls	?

Referència	Parròquia	Delmador Eclesiàstic	Delmador Laic	Estimació
152v-153v	48 SANT MARTÍ SAPRESA (12)		tot a Ramon Vengui	?
152r-v	49 SANT MATEU de MONTNEGRE	tot pel precentor major de la seu		?
148r	50 SANT MIQUEL de CLADELLS	1/2: rector	1/2: Bertrand de Farners	12 1
142v-143r	51 SANT PERE i SANTA 56 MARIA de PINEDA (13)	2/12: paborde de novembre 2/12: capellà	5/12: Ramon Manola 1/12: Guillem Camos 1/12: Bernat Camos 1/12: Vilauta de la Serra	180 1
129v-130r	52 SANTA CECLINA	1/3: sacristà major de la seu 1/3: rector 1/3: Galcerand Montcorb (prevere del capítol)		?
151r-v	53 SANTA COLOMA DE FARNERS	2/6: priorat de Sant Pere de Cercada 1/6: Guillelma Banyoles (monja a Pedralbes)	1/6 i mig: Bertrand de Farners 1/6 i mig: Francesc Sant Celoni	100 1
126v-127r	54 SANTA CRISTINA d'ARO	1/6: paborde d'Aro de la seu	5/6: Ferrer de Salelles	120 1
161r	55 SANTA EUGÈNIA (14)	tot pel rector		6 1
148r	57 SAULEDA	tot pel prior de Cercada		?

Referència	Parròquia	Delmador Eclesiàstic	Delmador Laic	Estimació
134r-135r	58 SILS (15)	2/3: cinc ostentors d'altars	1/3: Asbert Sa Trilla i Ros de Pineda	60 l
127v	59 SOLIUS	tot pel sacristà major de la seu		?
139r-140r	60 TORDERA	4/16: abat de Breda 3/16: prior de Sant Pol Marítim 2/16: prior de Rocarossa 2/16: ostentor de Breda de l'altar	1/16: Ros de Pineda 1/16: Galcerand de Blancaç 2/16: Arnau Gelmau	120 l
138r	61 TOSSA	tot per l'abat de Ripoll		?
150r-v	62 VALLACANERA	2/3: prior de Sant Pere Cercada 1/3: rector i diaca		?
140v-141r	63 VALLMANYA	2/6: prior de Sant Pol Marítim 2/6: rector	1/6: Ros de Pineda 1/6: hereu del mas Palancos	90 l
137r	64 VIDRERES	1/4: cinc ostentors d'altars	3/4: senyor de Sant Iscle	60 l
158r	65 VILABLAREIX	tot pel paborde de desembre		?
154r-155v	66 VILOBÍ d'ONYAR	8/32: ostentor de l'altar (Vilobí) 8/32: capellà 4/32: Pia Almoina de Girona	4/32: Hospital Nou de Girona 4/32: Bernat Serra 2/32: Pere Serra 2/32: Arnau Riquer	104 l

NOTES DE L'ANNEX I

* Nota preliminar: cal assenyalar que els delmes que es presenten en aquesta taula són els delmes majors; no he tingut en compte les anotacions sobre un mas o algunes possessions que depenen a vegades del rector de la parròquia. Hom es farà una idea aproximada d'aquest problema llegint les notes següents.

1. El sagristà i el *domer* de Brunyola reben el delme sobre les possessions circumveïnes de l'església, així com el *carnatge* (decima carnatici) dins la *sacraria* de Brunyola. Respecte a la Pia Almoïna, rep 2/3 dels delmes sobre set masos en el *veïnat* d'Ermedàs. Anotem que en el cas dels delmes majors, la Pia Almoïna rebia la part de l'hereu de Pere Vilademany i infeudà a Ramon Port la seva part. El cens pagat per raó de l'amortització al bisbe era de 25 sous.

2. A Cassà de la Selva, el sagristà i el *domer* de l'església es dividien amb el *paborde* de Cassà de la *seu* la meitat d'una part del delme d'un clos; dos altres *domers* rebien el *carnatge* dels habitants de las *sacraria*. Els vescomte de Cabrera percebia el delmes de deu masos almenys, com a feudatari del bisbe (acord de 1356).

3. A caldes de Malavella, l'ardiaca de la Selva rebia el delme de tres masos, el terç del lli i del cànem de la parròquia, la meitat del *carnatge* en el *veïnat* de Vilarnau. La filla de Guillem Sa Tor rebia tres quarts del delme de quatre masos, el quart restant rebertia a la priora de Sant Daniel. L'obra de Caldes rebia el delme d'un alou. L'abat de Vilabertran recaptava el delme de tres masos, el de Breda d'un mas, igual que el comandador d'Aiguaviva, la priora de Sant Daniel, el *paborde* de Tordera (església de Sant Feliu de Girona), un ostentor de l'altar de Llagostera i l'abat d'Amer.

4. A Caulès de Vidreres, el delme es trobava dividit entre el *rector* de la parròquia i dos nobles, en funció dels feus d'aquests últims. Un d'ells, Galcerand de Parela de Caldes, tenia en feu els delmes del senyor del castell de Blanes, del senyor del castell de Lloret i el del castell de Sant Iscle, d'aquí la complexitat en la separació dels delmes entre laics i eclesiàstics.

5. A Fogars de Tordera, el rector rebia un terç del delme sobre la carn (*carnatge*), el lli, el cànem i els llegums, els dos terços restants anaven pel prior de Rocarossa.

6. A Llagostera, una situació complexa. La part principal la rep Gastò de Montcada, però reben delmes sobre un mas algunes peces de terra: el *domer*, l'abat de Sant Feliu de Guíxols, l'abat de Vilabertran el prior de Santa Anna (Barcelona), el comandador de la «domus milicie templi de Aquaviva (sic)», Lluís Struç, el prior de Rividario, un ostentor de l'altar de la *seu*, un ostentor de l'altar de Cartellà, l'abat de Breda.

7. A Lloret, en el delmer de Sant Joan, el *rector* rep tot el delme, en el de Sant Romà, el terç, els dos terços restants pertanyen a la viuda de Guillem Saura, *cavaler*.

8. A Maçanet de la Selva, el capellà de Sant Llorenç rep el delme dels masos que depenen de la capellania. L'abat de Breda rep el delme d'una *condamina*. El prior de Vallmaria rep una part del delme de les possessions del priorat. De deu masos (*ultra stagnum de Sils*), Pere Hostalric rep el terç, tal com en Guillem Estanyol, l'altre terç pertany a Asbert Sa Trilla i Ros de Pineda. El delme de l'estany de Sils reverteix al vescomte de Cabrera, com a senyor del castell de Torchafalon.

9. L'extrema complexitat en la percepció dels delmes de la parròquia de Riudarenes no permet sintetitzar-los en la taula. Els presento en l'annex 2 com a exemple d'atomització dels delmes dins d'una parròquia.

10. A Salt, el *domer* i el sagristà recapten el delme dels vergers i els horts. N. Bernat Sitjar rep el terç del delme de gra i els raïms de tres masos i diferents peces de terra. El tresorer de la *seu* rep el delme de diferents camps, el sagristà major de la *seu* de la *Condamina del sacristà*. El *feriale* antic de la Seu rep un terç dels delmes de les seves possessions, el *vestuari* antic de la *seu* rep el *carnatge* del mas Martorell; el beneficiari de la capella de Palau rep el delme del mas Llorenç i d'altres possessions, quatre habitants de Santa Eugènia el terç en les terres establertes per Bernat Camos, tres altres en dues peces de terra del delmer de Salt. El monestir de Sant Daniel, el *paborde* de Cassà de la *seu*. Bernat Sitjar i el *paborde* de Tordera (Sant Feliu) es divideixen el delme d'una peça de terra de n'Esteve. I encara un altre terç al *paborde* de Tordera de les possessions per títol de la seva *pabordia*. D'algunes peces de terra, Bernat Codina de Salt, Berenguer Cendre d'Estanyol, Na Fexes de Salt, Ferrer Esteve de Salt i dos *hereus* en reben el terç dels delmes.

11. En la parròquia de Sant Feliu de Buixalleu, el delmer es troba dividit en dues parts: la part superior i la part inferior, la divisió entre un i altre no és igual (quatre parts en la part superior i tres parts en la part inferior).

12. A Sant Martí Sa Presa, el paborde de desembre de la *seu* rep el delme d'una decena de masos, Bernat Sitjar de tres, i Ramon Vengiu del mas Malina, així com dos vilatjans. Els delmes del *veïnat de Posis* pertanyen als delmadors de Brunyola.

13. Un ostentor de l'altar de la capella del castell de Palafolls rep el delme de diferents possessions. L'Hospital d'Hostalric extreu el delme de l'oli, del *rodor* i el peix a Sant Pere i a Santa Maria de Pineda.

14. A Santa Eugènia, l'abat de Sant Feliu de Girona rep el delme d'una part de l'*orta* i d'algunes peces de terra, i el *paborde* de desembre de la *seu* sobre un petit nombre de peces de terra de l'*orta* (=10 sous).

15. A Sils, extrema complexitat.